

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy Jiřího Zemánka, soudce Ludvíka Davida a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatelky **Mgr. J. Š.**, zastoupené JUDr. Alfrédem Šrámkem, advokátem se sídlem Českobratrská 1403/2, Ostrava - Moravská Ostrava, proti výroku II., III., IV., V. a VI. rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 10. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1282, za účasti **Krajského soudu v Ostravě**, jako účastníka řízení, a obchodní společnosti **Montované stavby VENEL s. r. o.**, sídlem Slavíkova 3143/18e, Ostrava - Poruba, zastoupené JUDr. Petrem Svatošem, advokátem, sídlem Sadová 1585/7, Ostrava - Moravská Ostrava, jako vedlejší účastnice č. 1, a obchodní společnosti **AVETRADE FINANCE spol. s. r. o.**, sídlem Mladoboleslavská 330, Praha 9 - Vinoř, zastoupené Mgr. Petrem Olbortem, advokátem, sídlem Nad Vývozem 4828, Zlín, jako vedlejší účastnice č. 2, takto:

I. Výroky II., III., IV., V. a VI. rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 10. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1282, bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II., III., IV., V. a VI. rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 10. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1282, se zrušují.

III. Vedlejší účastníci č. 1 se nepřiznává náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 2. 2. 2022, jakož i následnými doplněními, domáhá zrušení rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 10. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1282, ve výrocích II., III., IV., V. a VI. pro porušení práva na spravedlivé projednání věci, jakož i práva vlastnit majetek.

2. Podstatou řízení před obecnými soudy byly nároky účastníků vyplývající ze smlouvy o dílo na výstavbu rodinného domu. Stěžovatelka požadovala slevu z ceny díla ve výši 400 000 Kč s příslušenstvím, neboť dílo mělo vady, dále smluvní pokutu za pozdní předání díla ve výši 199 200 Kč, jakož i zaplacení ceny části díla ve výši 67 946 Kč, které měla pořídit a provést vedlejší účastnice č. 1, ale protože tak neučinila, poříдила jej stěžovatelka na svůj náklad. Vedlejší účastnice č. 1, resp. po vstupu do řízení vedlejší účastnice č. 2, uplatnila nárok na zaplacení doplatku ceny díla ve výši 240 535,20 Kč.

3. Okresní soud v Ostravě (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 30. 1. 2020, č. j. 56 C 284/2009-1142 zamítl žalobu, kterou se stěžovatelka domáhala po vedlejší účastnici č. 1 zaplacení částky 400 000 Kč (výrok I.), jakož i žalobu, kterou se stěžovatelka po vedlejší účastnici č. 1 domáhala zaplacení částky 146 400 Kč (výrok II.), dále uložil stěžovatelce zaplatit vedlejší účastnici č. 2 částku 183 559 Kč s úrokem z prodlení (výrok III.), a zamítl žalobu, kterou se vedlejší účastnice č. 2 domáhala po stěžovatelce zaplacení částky 4 176,20 Kč s úrokem z prodlení (výrok IV.). Následujícími výroky rozhodl o nákladech řízení, a to tak, že nepřiznal žádnému účastníku právo na náhradu nákladů řízení (výrok V.), stěžovatelce uložil povinnost zaplatit státu - České republice na nákladech řízení částku 89 077, 50 Kč (výrok VI.) a vedlejší účastnici č. 2 uložil povinnost zaplatit státu - České republice na nákladech řízení částku 110 753,50 Kč (výrok VII.). Protože okresní soud nerozhodl o celém předmětu řízení, učinil tak doplňujícím rozsudkem ze dne 3. 12. 2020, č. j. 56 C 284/2009-1203, kterým byl zamítnut návrh vedlejší účastnice č. 2 na zaplacení částky 52 800 Kč (výrok I.), a zamítnuta žaloba stěžovatelky, kterou se domáhala po vedlejší účastnici č. 2 zaplacení částky 52 800 Kč (výrok II.). Současně rozhodl o náhradě nákladů řízení o vydání doplňujícího rozhodnutí tak, že žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok III.). Okresní soud dospěl k závěru, že pokud se týká nároku stěžovatelky na slevu z ceny díla, svědčí jí právo na slevu v rozsahu 111 840 Kč. Cena fakticky provedeného díla s pozemkem činí 2 186 359 Kč včetně DPH. Stěžovatelka uhradila 1 950 000 Kč. Z toho důvodu dospěl k závěru, že je důvodný doplatek za cenu díla ve výši 236 359 Kč. Dále soud shledal důvodným nárok stěžovatelky na zaplacení smluvní pokuty ve výši 52 800 Kč. Protože ohledně této částky došlo k jednostrannému zápočtu ze strany stěžovatelky, dospěl okresní soud k závěru, že je povinna vedlejší účastnici č. 2 zaplatit z titulu doplatku ceny díla částku 183 559 Kč, z toho důvodu žalobu vedlejší účastnice č. 2 na zaplacení částky 4 176,20 Kč s příslušenstvím zamítl. Doplňujícím rozsudkem byl zamítnut návrh vedlejší účastnice č. 2 na zaplacení částky 52 800 Kč, neboť na tuto částku vedlejší účastnici č. 2 nárok nenáleží. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení okresní soud aplikoval § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

(dále jen „občanský soudní řád“). Důvody hodné zvláštního zřetele shledal v okolnostech, že v posuzované věci byl co do podstaty uplatněný nárok na slevu z ceny díla a doplatek ceny díla důvodný, bylo prokázáno, že na díle se vady vyskytly, stěžovatelka vynaložila náklady na pořízení odborného posouzení faktické existence a rozsahu vad díla, vystupovala ve smluvním vztahu jako slabší strana (nepodnikatel), v průběhu řízení se strany opakovaně snažily o smírné řešení, pro samotné rozhodnutí bylo zapotřebí co do výše uplatněných nároků znalecké zkoumání. Náhradu nákladů řízení, vynaložených státem na znalecké zkoumání, uložil k úhradě poměrně stěžovatelce a vedlejší účastníci č. 2, neboť pro určení důvodně uplatňovaných nároků (výše slevy z ceny díla, jež uplatňovala stěžovatelka, výše doplatku ceny díla, jež uplatňovala vedlejší účastnice č. 2) bylo nutné znalecké zkoumání.

4. Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 12. 10. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1282, rozsudek okresního soudu v napadené části (v odst. IV. výroku a v odstavci I. výroku doplňujícího rozsudku) změnil tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejší účastnici č. 2 částku 56 976,20 Kč s úrokem z prodlení (výrok I.), dále rozhodl o náhradě nákladů řízení tak, že stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici č. 1 náhradu ve výši 276 787,50 Kč (výrok II.) a vedlejší účastnici č. 2 částku 34 848 Kč (výrok III.), České republice částku 199 507 Kč (výrok IV.), a konečně uložil stěžovatelce zaplatit vedlejší účastnicím č. 1 a č. 2 náhradu nákladů odvolacího řízení ve výši 6 062,10 Kč (výrok V.), a 60 540 Kč (výrok VI.). Oproti okresnímu soudu dospěl k závěru, že stěžovatelka nemá nárok na zaplacení smluvní pokuty z důvodu prodlení vedlejší účastnice č. 1 s předáním díla. Stěžovatelka totiž neuhradila poslední zálohovou fakturu, což bylo v řízení nesporné, tudíž je stále v prodlení a z toho důvodu by dle smlouvy o dílo nemohlo dojít ani k předání díla, navíc by se o dobu prodlení se zaplacením poslední zálohy prodlužovala doba předání díla. Podle krajského soudu také okresní soud dospěl nesprávnou interpretací § 529 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), k nesprávnému právnímu závěru o tom, že pohledávka vedlejší účastnice č. 2 jednostranným zápočtem ze dne 24. 1. 2020 částečně zanikla. Stěžovatelka neučinila zápočet vůči vedlejší účastnici č. 2 bez zbytečného odkladu, jak předpokládá § 529 odst. 2 občanského zákoníku, když oznámení o postoupení pohledávky za vedlejší účastnici č. 2 bylo stěžovatelce doručeno 4. 7. 2017, přičemž zápočet učinila cca po dvou a půl letech, tj. až dne 24. 1. 2020. Stěžovatelce nebránila žádná překážka, aby vedlejší účastnici č. 2 oznámila existenci své započitatelné pohledávky vůči vedlejší účastnici č. 1 bez zbytečného odkladu. Krajský soud věc právně posoudil tak, že vedlejší účastnice č. 2 má nárok na doplatek ceny dohodnuté ve smlouvě podle § 546 ve spojení s § 554 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obchodní zákoník“). Nedoplatek ceny díla ve výši 240 535,20 Kč shledal důvodným, a proto jestliže okresní soud přiznal pouze část z uvedeného nedoplatku, byl v tomto ohledu rozsudek okresního soudu změněn a přiznána i zbylá výše nedoplatku ceny díla ve výši 56 976,20 Kč s úrokem z prodlení. Krajský soud změnil rozsudek okresního soudu rovněž co do výroků o nákladech řízení. Oproti okresnímu soudu aplikoval § 142 odst. 1 občanského soudního řádu a přiznal úspěšné vedlejší účastnici č. 1 a vedlejší účastnici č. 2 plnou náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Neshledal zde důvody hodné zvláštního zřetele pro aplikaci § 150 občanského soudního řádu. Krajský soud stěžovatelku rovněž zavázal k úhradě nákladů řízení státu.

II.

Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka ústavní stížností brojí pouze proti nákladovým výrokům (II., III., IV., V. a VI.) rozsudku krajského soudu, když tvrdí, že krajský soud porušil zásadu zákazu překvapivých rozhodnutí, čímž zasáhl do stěžovatelčina práva na spravedlivé projednání věci a současně do práva vlastnit majetek.

6. Pokud jde o zásadu zákazu překvapivých rozhodnutí, stěžovatelka tvrdí, že krajský soud nebyl na základě podaných odvolání směřujících výlučně proti výrokům o povinnosti hradit náklady řízení oprávněn rozhodovat o předmětu sporu samého, resp. měnit právní hodnocení věci provedené okresním soudem co do merita věci. Jestliže žádný z účastníků nebrojil proti výrokům I. až III. rozsudku okresního soudu, nebyl pro krajský soud dán procesní prostor k posouzení důvodnosti žaloby (tedy správnosti výroků I. až III. a jejich právního základu), ale měly být zkoumány jen výroky o nákladech řízení. Krajský soud tím, že „vkomponoval“ nové hodnocení základu sporu do výroku o nákladech řízení, znemožnil stěžovatelce bránit se proti právním závěrům krajského soudu dovoláním z důvodu nepřipustnosti dovolání proti výrokům o nákladech řízení. Tím došlo k porušení práva na spravedlivý proces a odnětí možnosti domoci se svého práva u nestranného a nezávislého soudu, resp. odnětí věci zákonnému soudci.

7. K porušení práva vlastnit majetek došlo právním posouzením aplikace § 150 občanského soudního řádu krajským soudem, který dostatečně nepřihlédl k individuálním okolnostem stěžovatelky (osobní a zdravotní poměry stěžovatelky, reálná existence vad na díle).

8. V doplnění ústavní stížnosti právní zástupce stěžovatelky poukazuje na současně vedené řízení o návrhu na omezení svéprávnosti stěžovatelky v rozsahu určeném soudem a předkládá v průběhu tohoto řízení zpracovaný znalecký posudek.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až § 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a její ústavní stížnost je ve vztahu k nákladovým výrokům rozsudku krajského soudu přípustná, neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV.

Vyjádření účastníků řízení, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatelky

10. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a na právní závěry v něm uvedené. Ústavní stížnost považuje za nedůvodnou, protože nedošlo k porušení ústavních práv stěžovatelky.

11. Vedlejší účastnice řízení č. 1 navrhuje ústavní stížnost odmítnout, a pakliže by Ústavní soud neshledal důvod pro odmítnutí, navrhuje ji zamítnout. Má za to, že ze strany stěžovatelky se jedná o pokračující snahu o zjevně bezúspěšné uplatňování práva, resp. snahu o jeho zneužití. Proto navrhuje, aby Ústavní soud uložil stěžovatelce povinnost k náhradě nákladů řízení vedlejší účastnici č. 1. Nejprve předkládá námitky co do procesního postupu (opožděnost ústavní stížnosti a jejího doplnění, předčasnost ústavní stížnosti). Považuje za nepravdivé tvrzení stěžovatelky, že by krajský soud prostřednictvím výroků o náhradě nákladů řízení rozhodl o předmětu řízení, neboť o předmětu řízení rozhodoval na základě podaného odvolání vedlejší účastnice č. 2, které směřovalo i proti výroku IV. (tj. výroku ve věci samé) rozsudku okresního soudu, a závěry, k nimž dospěl ve věci samé, zohlednil ve vztahu k rozhodování o náhradě nákladů řízení. Rozhodnutí krajského soudu tak nemohlo být překvapivé, neboť skutkové okolnosti účastníci znali a měli možnost se k nim v průběhu řízení vyjádřit. Tvrzení stěžovatelky, s nímž přichází až po seznámení s rozsudkem okresního soudu, jakož i s odvoláními vedlejších účastnic, že po celou dobu řízení byla vedena mylnými představami o důvodnosti nároku, přičemž je zde podezření na její psychické onemocnění, to vše za situace, kdy byla po celou dobu řádně zastoupena advokátem (synem), považuje za spíše zavádějící a účelové. Poukazuje zejména na skutečnosti, že stěžovatelka byla od počátku řízení kvalifikovaně zastoupena advokátem, řízení probíhalo více než 12 let, stěžovatelka trvala na celkem 39 vadách nemovitosti (přestože některé byly v minulosti vedlejší účastnicí č. 1 odstraněny, bylo jejich prokázání znemožněno rekonstrukcí domu stěžovatelky, šlo o zjevné vady, které nebyly bez zbytečného odkladu po zjištění reklamovány, nebo byly způsobeny nevhodným užíváním stěžovatelkou, nebyly předmětem díla, či jsou vadami smyšlenými), vedlejší účastnice č. 1 opakovaně navrhovala mimosoudní řešení, které nebylo stěžovatelkou akceptováno, atd. V řízení bylo potvrzeno to, že stěžovatelčin údajný nárok nemá žádné opodstatnění a že je to naopak stěžovatelka, kdo má dluh za vedlejší účastnicí č. 1. K použití § 150 občanského soudního řádu vedlejší účastnice č. 1 tvrdí, že se jeho aplikací krajský soud zabýval dostatečně (viz body 20. a 21. rozsudku krajského soudu).

12. Vedlejší účastnice č. 2 ve svém vyjádření navrhla odmítnutí, příp. zamítnutí ústavní stížnosti. Stejně jako vedlejší účastnice č. 1, vyjadřuje se k předčasnosti ústavní stížnosti, jakož i k opožděnosti ústavní stížnosti a jejich doplnění. Poukazuje na to, že v cca třináctiletém řízení byla stěžovatelka po celou dobu zastoupena advokátem - synem, takže mu musel být znám stav domu stěžovatelky, o němž po celou dobu trvání řízení bylo tvrzeno, že vykazuje množství vad, přičemž ke zjištění, že žalobou nejsou uplatňovány žádné oprávněné vady, nebylo třeba žádného odborného vzdělání. Vedlejší účastnice se tvrzením o vadách soustavně bránila, přičemž neuznávala ani jednu z tvrzených vad, jakož ani nárok na smluvní pokutu stěžovatelky. Žalobu stěžovatelky považovala od počátku za nedůvodnou, vykazující šikanózní charakter, jakož i za účelovou snahu o zneužití práva. Vedlejší účastnice č. 2 nesouhlasí s námitkou stěžovatelky ohledně překvapivosti rozhodnutí krajského soudu, když tvrdí, že podané odvolání vedlejší účastnice č. 2 směřovalo nikoli jen do výroků o nákladech řízení, jak uvádí stěžovatelka, ale též proti meritornímu výroku okresního soudu, což opravňovalo krajský soud k přezkumu skutkového stavu věci. Rovněž rozhodnutí krajského soudu o nákladech řízení vycházelo z okolností, které byly všem účastníkům soudního řízení z dosavadního

průběhu řízení známy, přičemž krajský soud se nikterak neodchýlil od toho, co navrhovali sami odvolatelé. Rozhodnutí tak nemohlo být pro stěžovatelku překvapivé. Za nesprávný považuje argument stěžovatelky, že neměla možnost se proti závěrům krajského soudu bránit pomocí dovolání. Konečně nepovažuje za důvodný argument stěžovatelky, že krajský soud nepřihlédl k individuálním poměrům stěžovatelky stran použití § 150 občanského soudního řádu. Poukazuje na to, že stěžovatelka se k podaným odvoláním vedlejších účastnic ani nevyjádřila, resp. neuplatnila žádnou námitku, svědčící ve prospěch jejího požadavku na použití § 150 občanského soudního řádu. Má za to, že krajský soud se možností aplikace § 150 občanského soudního řádu v rozsudku dostatečně zabýval a jeho postupu tak nelze ničeho vytknout. Závěrem poukázala na ochotu vedlejších účastnic ke smírnému řešení, avšak stěžovatelka nebyla ochotna přistoupit na nabízené možnosti řešení.

13. V replice na vyjádření vedlejších účastnic stěžovatelka reagovala na jednotlivá tvrzení vedlejších účastnic, která však nepřináší novou argumentaci. Zdůraznila, že o nepříznivém zdravotním stavu (jakožto objektivní okolnosti, kterou si stěžovatelka nezavinila), se právní zástupce dozvěděl až v průběhu řízení, což se procesně projevilo v tom, že stěžovatelka nepodala odvolání proti rozsudku okresního soudu, resp. podané odvolání ve stanovené lhůtě neodůvodnila a sdělila soudu, že pro nepříznivý zdravotní stav nebude odvolání odůvodňovat, což mělo za následek následné zastavení odvolacího řízení. Ze stejného důvodu stěžovatelka nevyužila procesní možnost podat dovolání proti rozsudku krajského soudu.

V.

Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti. V dosavadní rozhodovací praxi konstatoval, že není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k přezkumu jejich rozhodnutí jako další „superrevizní“ orgán. Samotný postup v řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad práva, jakož i jeho aplikace, náleží obecným soudům, které jsou součástí soudní soustavy podle čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky.

15. V judikatuře Ústavního soudu akcentuje doktrína minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, vyplývající ze samotného postavení Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti. Tato zásada se o to více projevuje při rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy, které s ohledem na svoji povahu nelze stavět na roveň meritornímu rozhodování. Rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou obecných soudů, neboť se zde projevují aspekty nezávislého soudního rozhodování, a Ústavní soud proto není oprávněn v podrobnostech přezkoumávat jejich jednotlivá rozhodnutí. Ústavněprávní význam náhrada nákladů řízení získá pouze v případě extrémního vybočení z pravidel upravujících řízení. To by mohlo nastat za situace, pokud by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení občanského soudního řádu ze strany soudů byl obsažen prvek svévole, a to např. v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, v důsledku přepjatého formalismu nebo tehdy, jestliže by příslušné závěry soudu nebyly odůvodněny vůbec či zcela nedostatečně [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 1317/19 (N 185/97 SbNU 26)].

16. Požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí obecných soudů patří mezi základní atributy spravedlivého procesu. Platí, že rozhodnutí musí být řádně a přesvědčivě odůvodněna, v opačném případě by v postupu soudů bylo možné shledat prvky libovůle, takové rozhodnutí by mohlo založit nejen nepřezkoumatelnost, ale též zpravidla i protiústavnost [srov. např. nález ze dne 17. 5. 2001, sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), nález ze dne 5. 2. 2014, sp. zn. IV. ÚS 2259/13 (N 15/72 SbNU 197), nález ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), nález ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 212, nebo nález ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. I. ÚS 1891/13 (N 138/78 SbNU 159)].

17. Nedílnou součástí práva na spravedlivý proces je též účinné umožnění účastníkům uplatňovat námitky, argumenty a navrhopvat důkazy, které mohou mít vliv na vlastní rozhodnutí soudu, a s nimiž se soud musí v rozhodnutí odpovídajícím způsobem vypořádat. Tzv. opomenuté důkazy představují pochybení soudu spočívající v neodůvodněném neprovedení účastníkem navrhovaných důkazů. Soud není sice povinen provést všechny navržené důkazy, avšak musí o důkazních návrzích rozhodnout, a pokud jim nevyhoví, musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl [k tomu srov. nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51), nález sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19), nález sp. zn. I. ÚS 413/02 ze dne 8. 1. 2003 (N 4/29 SbNU 25)]. Ne každé opomenutí důkazu nutně vede k porušení práva na spravedlivý proces. Situace, v nichž lze i pochybení soudu spočívající v opomenutí důkazu z ústavněprávních hledisek akceptovat, mohou nastat třeba v případě důkazních návrhů nemajících vůči projednávané věci žádný vztah nebo mohou být výrazem „zdržovací“ či jiné obstrukční procesní taktiky (srov. nález sp. zn. II. ÚS 2172/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 54/76 SbNU 747), bod 21.).

18. V nyní posuzované věci se stěžovatelka domáhá zrušení pouze nákladových výroků rozsudku krajského soudu. Okresní soud rozsudkem částečně vyhověl stěžovatce (co do části smluvní pokuty), jakož i vedlejší účastníci č. 2 (co do části doplatku ceny díla). O nákladech řízení rozhodl podle § 142 odst. 1 ve spojení s § 150 občanského soudního řádu, neboť shledal důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady nákladů řízení žádnému z účastníků řízení. Povinnost k náhradě nákladů státu uložil poměrně stěžovatce i vedlejší účastníci č. 2. Krajský soud přezkoumal v rozsahu podaných odvolání řízení ve věci samé, jakož i nákladové výroky, a uložil stěžovatce uhradit úspěšné vedlejší účastníci č. 2 doplatek ceny díla. O nákladech řízení rozhodl podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu tak, že přiznal úspěšným vedlejším účastnicím plnou náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů, jakož i uložil stěžovatce zaplatit státu náhradu nákladů řízení. Neztotožnil se s názorem okresního soudu stran použití § 150 občanského soudního řádu, který považuje za mimořádný procesní institut, k jehož aplikaci je třeba přistupovat jen výjimečně a jen za dodržení zákonem stanovených podmínek. Přisvědčil námitce vedlejší účastnice č. 1, že nepřiznání náhrady nákladů řízení neodůvodňují majetkové, sociální, osobní ani jiné poměry stěžovatelky. Naopak přihlédl k tomu, že je to vedlejší účastnice č. 1, která je v současné době v likvidaci. Rovněž přihlédl k celému obsahu sporu, který vyvolala stěžovatelka, které muselo být již ze znaleckých posudků zřejmé, že na slevu z ceny díla jí nevznikl nárok, o mimosoudním řešení věci začala intenzivně jednat až v roce 2018, i když spor je veden již od roku 2009. Stěžovatelka si musela být vědoma svého dluhu z nezaplacení doplatku ceny díla, bezdůvodně započítávala své pohledávky (smluvní pokutu), jež se následně ukázaly jako nedůvodné.

19. Ústavní soud po zvážení obsahu ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Na rozhodování obecných soudů o aplikaci § 150 občanského soudního řádu lze plně vztáhnout výše uvedené závěry o omezeném přezkumu Ústavním soudem. Jde, z hlediska použití, o mimořádné ustanovení, neboť pouze zjistí-li soud existenci důvodů hodných zvláštního zřetele, nemusí výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Výhradně civilnímu soudu tak náleží široký, avšak nikoli neomezený prostor pro uvážení, zda dané ustanovení, které umožňuje rozhodnout jinak, než podle výsledku sporu (resp. úspěchu), aplikuje či nikoli. Soud je *ex officio* povinen zkoumat, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení výjimečně přihlédnout [sp. zn. IV. ÚS 37/02 (U 4/25 SbNU 357), náleží Ústavního soudu ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 401/06, N 196/43 SbNU 207]. Rozhodnutí musí být odrazem konkrétních okolností daného případu, založených na komplexním zhodnocení všech okolností a poměrů účastníků. Zkoumají se tak převážně majetkové, sociální a osobní poměry účastníků, jakož i jiné skutečnosti, které vedly k zahájení řízení, chování účastníků v průběhu řízení, příp. jiné okolnosti odůvodňující použití citovaného zmírňujícího ustanovení [srov. náleží ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 1840/10 (N 202/58 SbNU 795)]. Konečně je třeba dodat, že uvedené ustanovení neslouží ke zmírňování majetkových rozdílů mezi procesními stranami, ale k řešení situace, kdy by bylo nespravedlivé, aby ten, kdo důvodně hájil svá porušená či ohrožená práva nebo právem chráněné zájmy, obdržel náhradu nákladů, které při této činnosti účelně vynaložil [srov. náleží ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2862/07 (N 189/51 SbNU 307) nebo náleží ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. I. ÚS 1030/08 (N 4/56 SbNU 33)]. Ústavnímu soudu zpravidla nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele pro použití tohoto ustanovení, ale pouze zvážít, zda příslušný soud při použití § 150 občanského soudního řádu posoudil všechny okolnosti konkrétní věci (usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2006, sp. zn. I. ÚS 389/05, nebo náleží ze dne 18. 1. 2022, sp. zn. III. ÚS 2618/21).

21. Ze spisu Okresního soudu v Ostravě sp. zn. 56 C 284/2009, který si Ústavní soud vyžádal, se podává, že stěžovatelka dne 8. 3. 2021 podala okresnímu soudu prostřednictvím právního zástupce žádost o osvobození od nákladů řízení přiznaných České republice a od soudních poplatků, a to z důvodu nepříznivého zdravotního stavu stěžovatelky (psychické onemocnění vyplývající z dosavadního chování stěžovatelky, která realitu vnímá subjektivně a v rozporu s objektivními skutečnostmi, jakož i z konzultací s ošetřujícím praktickým lékařem, i primářem psychiatrického oddělení Fakultní nemocnice v Ostravě). K prokázání těchto tvrzení bylo soudu navrženo provedení důkazu znaleckým posudkem z oboru psychiatrie. Stěžovatelka byla krajským soudem vyzvána k doložení podkladů k osobním poměrům stěžovatelky v desetidenní lhůtě. Dne 7. 4. 2021 podala stěžovatelka žádost o prodloužení lhůty k doložení podkladů, již nebylo usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 4. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1227, vyhověno. Krajskému soudu v Ostravě bylo dne 4. 5. 2021 připisem sděleno (v rámci doplnění žádosti o osvobození od nákladů řízení přiznaných České republice), že dne 29. 4. 2021 byl u Okresního soudu v Ostravě podán návrh na omezení svéprávnosti stěžovatelky pro její závažný zdravotní stav. Současně stěžovatelka požádala krajský soud, aby do vyhotovení znaleckých posudků v řízení o omezení svéprávnosti, vyčkal s vydáním rozhodnutí ve věci případného osvobození od nákladů řízení, příp. do doby rozhodnutí řízení přerušil. Usnesením ze dne 14. 5. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1238, krajský soud nepřiznal stěžovatelce osvobození od soudních poplatků.

22. V průběhu řízení o ústavní stížnosti byl Ústavnímu soudu doručen znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, zpracovaný v řízení ve věci svéprávnosti a opatrovnictví stěžovatelky probíhající u Okresního soudu v Ostravě pod sp. zn. 47 Nc 1006/2021, jehož závěrem mj. bylo zjištění, že stěžovatelka trpí duševní poruchou trvalého rázu, a to trvalou poruchou s bludy.

23. Jak je zřejmé z výše uvedeného, stěžovatelka opakovaně (v řízení před krajským soudem) argumentovala nepříznivým zdravotním stavem, k jehož prokázání navrhovala provedení důkazu znaleckým posudkem, příp. vyčkááním do zpracování znaleckého posudku v probíhajícím řízení o omezení svéprávnosti stěžovatelky. Z obsahu spisu, jakož i z odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku, vyplývá, že krajský soud na tyto argumenty, ani důkazní návrhy v souvislosti s rozhodováním o nákladech řízení nikterak nereagoval.

24. Zdravotní stav je nepochybně jednou z mimořádných okolností, kterou je třeba posuzovat při zkoumání podmínek pro aplikaci § 150 občanského soudního řádu. Krajský soud při rozhodování o nákladech řízení vyšel z § 142 odst. 1 a ony mimořádné okolnosti pro aplikaci § 150 občanského soudního řádu neshledal.

25. Za situace, kdy obecné soudy o náhradě nákladů řízení rozhodují *ex officio* a jsou povinny zkoumat všechny okolnosti, které v průběhu řízení vyšly najevo, krajský soud v posuzované věci pochybil, jestliže v odůvodnění rozhodnutí zdravotní stav stěžovatelky zcela pominul. Nevypořádal se tak s argumenty a návrhy stěžovatelky na provedení důkazu k objasnění jejího nepříznivého zdravotního stavu, jenž mohl mít vliv na reálné hodnocení žalujícího nároku, a k jehož prokázání navrhla provedení důkazu znaleckým posudkem. Přitom je nepochybné, že zdravotní stav stěžovatelky je skutečností, kterou je třeba při zkoumání podmínek pro aplikaci § 150 občanského soudního řádu zvažovat, neboť by mohl mít relevantní vliv na samotné rozhodování soudu.

26. Ústavní soud uzavírá, že jestliže krajský soud v průběhu rozhodování o nákladech řízení nevzal v úvahu argumenty a návrhy stěžovatelky, týkající se jejího zdravotního stavu, resp. jestliže v odůvodnění rozhodnutí úvahy stran zdravotního stavu zcela absentují, zatížil rozhodnutí vadou zakládající porušení základních práv stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

27. Jako neopodstatněnou shledal Ústavní soud námitku stěžovatelky, brojící proti postupu krajského soudu, který na základě podaných odvolání vedlejších účastnic (proti výrokům o povinnosti hradit náklady řízení) nebyl oprávněn rozhodovat o předmětu sporu samého, resp. měnit právní hodnocení věci provedené okresním soudem v meritu věci. Jak je patrné z obsahu spisu okresního soudu, předmětem odvolacího přezkumu byly na základě odvolání vedlejších účastnic výroky IV., V., VI. rozsudku okresního soudu, jakož i výrok I. doplňujícího rozsudku okresního soudu, přičemž odvoláním se do výroku IV. rozsudku okresního soudu, jakož i do výroku I. doplňujícího rozsudku se odvolacímu soudu podle § 212 věty první občanského soudního řádu otevřel přezkum ve věci samé co do vedlejší účastnicí požadovaného doplacení ceny díla. Navíc je třeba dodat, že uplatňuje-li stěžovatelka námitky týkající se posouzení merita věci, jsou tyto s odkazem na zásadu subsidiarity ústavní stížnosti nepřípustné, neboť stěžovatelka mohla proti rozsudku krajského soudu v části, v níž změnil rozsudek okresního soudu ve věci samé, podat dovolání, čehož nevyužila. Nevyčerpala tak všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytuje.

28. Ústavní soud dospěl k závěru, že výroky II., III., IV., V. a VI. napadeného rozsudku krajského soudu došlo k zásahu do základních práv stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

29. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 10. 2021, č. j. 8 Co 244/2020-1282, ve výrocích II., III., IV., V. a VI. zrušil.

30. Ústavní soud současně odmítl návrh vedlejší účastnice č. 1, aby jí Ústavní soud dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu přiznal náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že přiznání náhrady nákladů řízení v řízení před Ústavním soudem je rozhodnutím spíše výjimečným, přicházejícím v úvahu pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu. V nyní posuzovaném případě takové okolnosti Ústavní soud neshledal.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 2. listopadu 2022

Jiří Zemánek
předseda senátu